

Stanisław Majewski

"Wyższe szkoły pedagogiczne w Polsce w latach 1946-1956", Romuald Grzybowski,, Gdańsk 2000 : [recenzja]

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 15, 285-287

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Stanisław Majewski

Romuald Grzybowski, *Wyższe szkoły pedagogiczne w Polsce w latach 1946–1956*,
Wyd. AWF, Gdańsk 2000, 426 s.

Kształcenie nauczycieli w Polsce przeszło długą, ciekawą i niezwykle skomplikowaną historię. Dzieje tego podsystemu edukacji uwarunkowane są licznymi czynnikami, wynikającymi głównie z rozwoju szkolnictwa i jego potrzebami zapewnienia coraz liczniejszym szkołom i placówkom oświatowo-wychowawczym wykwalifikowanej pod względem merytorycznym i pedagogicznym kadry nauczycielskiej. W dziejach Polski wysoką rangę kształceniu nauczycieli nadała Komisja Edukacji Narodowej, ale okres zaborów przekreślił nadzieje na budowanie nowoczesnego systemu w tej dziedzinie. W schyłkowym okresie niewoli narodowej odżyły projekty podniesienia edukacji nauczycielskiej. Jednym z najbardziej znanych był postulat Jana Władysława Dawida utworzenia Polskiego Instytutu Pedagogicznego, w którym nauczyciele szkół ludowych mogliby ukończyć studia wyższe, a pozostali zdobyć gruntowne wykształcenie pedagogiczne. Ta propozycja zgłoszona w 1913 r. przez wielu historyków uważana jest za pierwowzór idei kształcenia nauczycieli na poziomie wyższym. Postulaty te odżyły już w Polsce Odrodzonej na słynnym Sejmie Nauczycielskim w 1919 r., gdzie zgłoszono także postulat kształcenia nauczycieli szkół powszechnych na szczeblu wyższym. Nie doczekał się on realizacji w okresie międzywojennym, mimo niewątpliwych sukcesów w dziedzinie kształcenia nauczycieli w II Rzeczypospolitej. Pierwsze wyższe szkoły pedagogiczne powstały w 1946 r. i przetrwały do końca XX w., kiedy to zostały w większości przekształcone w akademie pedagogiczne. W okresie wcześniejszym kilka z nich przyczyniło się do powstania uniwersytetów (Szczecin, Gdańsk, Olsztyn, Zielona Góra, Opole, Rzeszów). Mimo różnorodnych badań naukowych nad ich dorobkiem i rolą w kształceniu nauczycieli, do

niedawna brakowało pracy syntetycznej, która ujmuje i poszerza naszą wiedzę o działalności tych uczelni.

Lukę tę wypełnia recenzowana praca Romualda Grzybowskiego. Składa się ona z siedmiu rozdziałów. Dwa pierwsze Autor poświęcił analizie powstania i rozwoju organizacyjnego wyższych szkół pedagogicznych w latach 1946–1956, słusznie wywodząc ich genezę z potrzeb kadrowych polskiego szkolnictwa po II wojnie światowej. Nowatorskie i oryginalne są także oceny autora dotyczące uwarunkowań politycznych powstania tych szkół. W okresie tworzenia wyższych szkół pedagogicznych w polskim systemie szkolnictwa trwała pierwsza reforma szkolnictwa i chociaż system ten zachowywał jeszcze cechy demokratyczne, to umacniała się już w sferze funkcji wychowawczej szkoły nowa ideologia oparta na marksizmie-leninizmie, obca polskiej tradycji wychowawczej. Nosiła ona poważne zagrożenia, gdyż w założeniach niezgodna była z wartościami uznawanymi przez rodzinę i szkołę. Zapewne nie akceptowana była także przez większość nauczycieli. Przekonywujące wydaje się zatem stanowisko R. Grzybowskiego, że Ministerstwo Oświaty, dostrzegając ogromne potrzeby kadrowe, widziało w podporządkowanych resortowi wyższych szkołach pedagogicznych szansę na podniesienie poziomu kształcenia nauczycieli pod względem merytorycznym, dydaktycznym, ale także ideologicznym. Przekonuje o tej polityce rozdział trzeci recenzowanej pracy, w którym Autor wnikliwie przeanalizował sytuację kadrową WSP oraz politykę władz wobec niej w latach 50. Były to usilne dążenia do upartyjnięcia kadry, ale też szkolenia ideologiczne kadry naukowo-dydaktycznej wyższych szkół pedagogicznych. Autor pokazał również rozwój naukowy kadry, wyrażający się wzrostem różnorodnych publikacji oraz awansem WSP do rangi uczelni akademickich. Nieodłącznym elementem umacniania prezentowanych placówek wśród szkół wyższych w Polsce jest także pomnażanie zasobów materialnych, a więc pozyskiwanie nowych budynków, pomieszczeń ich remonty i modernizacje, wzrost zasobów bibliotecnych itp. Stanowi to przedmiot rozważań R. Grzybowskiego w rozdziale czwartym. Jednym z najcenniejszych elementów recenzowanej pracy są trzy ostatnie rozdziały pracy. Odnoszą się one do działalności dydaktycznej, wychowawczej oraz studentów i absolwentów wyższych szkół pedagogicznych. W dotychczasowych pracach naukowych dotyczących szkolnictwa w okresie Polski Ludowej, autorzy koncentrowali się głównie na problemach organizacyjnych, pomijając lub marginalizując sprawy kształcenia i wychowania, głównie z powodu trudności w dotarciu do źródeł archiwalnych. Tymczasem R. Grzybowski omówił nie tylko kierunki i zmiany w polityce oświatowej państwa w sferze wychowania do 1956 r., ale także przeanalizował praktyczną realizację wytycznych władz partyjnych (PZPR) oraz oświatowych w wyższych szkołach pedagogicznych. Ustalenia te są ważne dla badaczy dziejów w szkolnictwie okresu powojennego tym bardziej, że w WSP kształcono nauczycieli w założeniach mających realizować socjalistyczny ideał wychowania w różnych typach szkół.

Praca jest niezwykle bogata pod względem faktograficznym i może być z powodzeniem uznana za pełną monografię wyższych szkół pedagogicznych.

Autor w pełni wykorzystał dotychczasowe opracowania naukowe dotyczące poszczególnych placówek, w tym też jedną z najcenniejszych prac naukowych wraz z wyborem źródeł autorstwa prof. Z. Ruty, przedstawiającą dzieje krakowskiej WSP im. Komisji Edukacji Narodowej.

Główną zaletą pracy jest niezwykle bogata baza źródłowa. Autor wykorzystał źródła archiwalne zgromadzone głównie w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, a także materiały przechowywane w poszczególnych uczelniach. Przeanalizowane zostały także resortowe akty prawne funkcjonowania WSP. Wzorowo, zgodnie z metodologią właściwą naukom historycznym, opracowany został aparat naukowy. Przepisy nie tylko dokumentują ustalenia Autora, ale też poszerzają faktograficzną warstwę pracy.

Praca ma także ważne znaczenie dla dalszych badań naukowych nad najnowszą historią oświaty. Okazuje się, że można już dotrzeć do reprezentatywnego zasobu źródeł archiwalnych i obiektywnie przeanalizować różne problemy szkolnictwa okresu Polski Ludowej zgodnie z wymogami nauki historycznej.